

Bárdos Judit:

Így éltünk Pannóniában

Szekfü András: Így filmeztünk. Válogatás fél évszázad magyar filmtörténeti interjúiból. MMA Kiadó, 2018, 323 oldal, 4800 Ft

Szekfü András 1968 óta készít interjúkat filmrendezőkkal és a filmszakmában dolgozó emberekkel. Ezúttal azokat az interjúkat gyűjtötte össze, melyek 1969 és 1971 között készültek, s a magyar film 1945 és 1956 közötti szakaszáról szólnak. Nagy részük nem jelent még meg.

Hogyan készült a *Valahol Európában*? Mi volt a szerepe a film elkészítésében Balázs Bélának (szinte semmi) és Hont Ferencnek? (Ő ragaszkodott a Marseillaise dallamához.) Miért, milyen körülmények között tiltották be az *Ének a búzamezőkről* (Szöts István) bemutatását? És az *Úttörők* (Makk Károly) forgatásának a befejezését? Miért éppen Bán Frigyest kérték fel a *Talpalatnyi föld* megrendezésére? (Szinte véletlenül.) Mikor lett sikere a *Budapesti tavasznak*? (A jó nyugati sajtót követően, miután a locarnói fesztiválon bemutatták.) Csak nagyon kis részét említettem meg a legendáknak, melyeket a könyv sorra szertefoszlát. Igazi szellemi izgalmat kelt az olvasóban, hogy ugyanazt a történetet sokaktól halljuk. Mindenki másképpen emlékezik, nemcsak azért, mert ilyen az emlékezés természete, hanem azért is, mert az interjú készülésének idején már tizenöt-húsz évvel azelőtti eseményekről kérdezik az interjúalanyokat, tehát azóta az átéltek további szűrőkön mentek keresztül. Az is sokat mond, ha több rendező (Radványi Géza, Ranódy László, Máriássy Félix, Makk Károly, Herskó János, Fábri Zoltán, Kovács András, Bacsó Péter) hasonlóképpen emlékezik az adott esetre, az akkori filmszakmai vezető (Révai Dezső), filmfőigazgató (Szántó Miklós), vagy kultúrpolitikus (Újhelyi Szilárd, Horváth Márton) pedig másképpen. Az elhallgatások, csúsztatások és az egymás közti ellentmondások is sokatmondók. Szekfü András nagyon jól kérdez. Mindent tud a szóba kerülő filmtörténeti adalékokról és politikai körülményekről, de nem sugall semmit, nem vitatkozik, nem cáfol, nem érvel, csak szinte észrevétlenül görgeti tovább a beszélgetést, hogy az emlékezőnek még több részlet jusson eszébe az éppen felidézett epizódról.

Nagyon sokszínű kép bontakozik ki a Szöts-legendáról, a Gertler-iskoláról, a sematizmusról, a film helyzetének az irodaloméval való összehasonlításáról (a *Felelet*-vita is többször szóba kerül). Két érdekes témát emelek ki, melyről minden interjúban szó esik: Pudovkin tanácsadóként töltött időszakát Budapesten és Balázs Béla akkori szerepét. A

filmteoretikusként nemzetközi hírnévre szert tett Balázs Béla Moszkvából hazatérve nagyobb elismerésre, jobb pozícióra számított, mint ami azután jutott neki. Mindenki megtört, megviselt, sértődött, a koránál idősebbnek látszó emberként emlékeznek rá. A vezető állások nagy része Hont Ferencé lett. Ő viszont úgy emlékszik, hogy nagyon jó kapcsolatban volt Balázssal.

Érdekes a dramaturgia kiemelkedő szerepe is. 1953 előtt a szovjet minta alapján a forgatókönyvet tartották fontosnak, és többször átírták, mielőtt a forgatásra, sőt, annak engedélyezésére sor kerülhetett. „Révai József elolvasta a *Kis Katalin házasságát*, és a forgatás alatt lévő film két nappal később az ellenkezőjéről szólt” (Máriássy Judit). „Révai József sokkal jobb ízlésű és igényesebb ember volt, hogysen lelkesedett volna a filmért” – mondja Mariássy Félix, a rendező. Illyés Gyula írta a *Petőfi és Bem* című filmet (ez lett később a *Föltámadott a tenger*). Révai ennek készítésébe is beleavatkozott, végül azonban az eredménnyel elégedetlen volt.

Abban a korszakban, amelyről itt szó van (1945, a koalíciós évek, a filmgyártás államosítása, a Rajk-per, 1956), a filmgyártásban is meghatározó jelentőségűek a politikai döntések. Az irányítás nem demokratikus, nem átlátható, és kézi vezérlésű. Ezért még nagyobb szerepe van annak a szürke zónának, melybe az olvasó e kötet révén bepillantást nyer.

Nagyon izgalmas olvasmány mindazok számára, akiket a magyar film, a filmtörténet, a filmgyártás érdekel, de azok számára is, akik kifejezetten történetileg érdeklődnek e korszak iránt. Kíváncsian várjuk az interjúk újabb csokrát, a következő kötetet.